PEDAGOGIKA, PSIXOLOGIYAVA METODIKA

CHET TILINI O‘QITISH MAZMUNINING ASOSIY LINGVISTIK BIRLIGI MATNDIR

Vosiyeva Shahnoza Islamovna, Xorijiy tillar kafedrasi o‘qituvchisi
vasiyevashakhnoza@gmail.com

Annotasiya: Mazkur maqola chet tillarini o‘qitishda mazmunning asosiy lingvistik birligi matn ekanligi va o‘qish ko‘nikmalari asosida og‘zaki va yozma nutq ko‘nikmalarini rivojlantirish haqida atroflicha yoritilgan.

Kalit so‘zlar: lingvistik birligi, axborot texnologiyalai, keng qamrovli, o‘quv ishi, harakatlar,fikr yuritish.

ОСНОВНОЙ ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ ЕДИНИЦЕЙ СОДЕРЖАНИЯ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ ЯВЛЯЕТСЯ ТЕКСТ

Восиева Шахноза Исламовна, преподаватель кафедры иностранных языков
vasievaashakhnoza@gmail.com

Аннотация: В данной статье подробно описывается тот факт, что основной языковой единицей содержания в обучении иностранному языку является текст, а также развитие навыков устной и письменной речи на основе навыков чтения.

Ключевые слова: языковое единство, информационные технологии, комплексная, воспитательная работа, действия, мышление.

THE BASIC LINGUISTIC UNIT OF THE CONTENT OF TEACHING A FOREIGN LANGUAGE IS THE TEXT

Vosiyeva Shahnoza Islamovna, teacher of the Department of Foreign Languages
vasiyevashakhnoza@gmail.com

Abstract: This article describes in detail the fact that the main linguistic unit of content in teaching a foreign language is the text, as well as the development of oral and written speech skills based on reading skills.

Key words: linguistic unity, information technology, comprehensive, educational work, actions, thinking.

Zamonaviy dunyoda ingliz tili darsida o‘qituvchi chet tilini o‘zlashtirishda maksimal samaradorlikka erishish uchun turli xil o‘qitish vositalaridan foydalanadi. Hozirgi kunda axborot texnologiyalari ancha keng tarqalgan va ta'limda ham mavjud. Zamonaviy maktabda chet tili darsi turli axborot vositalaridan foydalangan holda tizimli va keng qamrovli o‘quv ishi hisoblanadi. Ammo, shunga qaramay, bugungi kunda chet tilini o‘qitishning eng samarali vositalaridan biri hali ham matn, aniqrog‘i matn bilan to‘g‘ri tashkil etilgan ish hisoblanadi. O‘qish nutqimizni rivojlantiradi va boyitadi, so‘z boyligimiz kengaytiradi, tasvirlarda fikr yuritishga o‘rgatadi, o‘ylashga arziydigan savollar tug‘diradi, o‘qish ham muammoli vaziyatni turli tomonlardan

koʻrishga oʻrgatishini psixolog va metodistlar uzoq vaqtdan beri isbotlab kelishgan. Ba'zi olimlar matnni faqat ogʻzaki monolog desa, boshqalari matnni faqat yozma nutq deb hisoblashadi, uchinchi guruh olimlar esa matnni har qanday nutq niyati sifatida tan oladilar. Ammo koʻpchilik matnni tuzilgan, uyushgan nutq deb hisoblaydi.

Oʻqish - bu juda murakkab jarayon boʻlib, ushbu ish dolzarbdir, chunki har qanday oʻqituvchi vaqti-vaqti bilan matn materiallari bilan ishlashda muammoli vaziyatlarga duch keladi. Ushbu ishning maqsadi chet tili darsida matn bilan ishlashning mohiyati, metodikasi va samaradorligini koʻrib chiqishdir. Ushbu maqsadga erishish uchun ushbu ishda quyidagi vazifalar hal qilinadi:

ingliz tili darslarida matnli ma'lumotlar bilan ishlashning nazariy yondashuvlarini oʻrganish;

matnli ma'lumotlar bilan ishlashning asosiy usullari bilan tanishish.

Oʻqish savodxonligi insonning zamonaviy jamiyatda hayotga tayyorligini tavsiflovchi eng muhim kompetentsiyalardan biri hisoblanadi. "Oʻqish kompetensiyasi" deganda biz oʻquvchilarda yozma ma'lumotlardan foydalanish koʻnikma va koʻnikmalarining etarli darajada rivojlanishini tushunamiz: kerakli matnlarni qidirish, ularni berilgan mavzuga muvofiq toʻgʻri tanlash va tasniflash, ularni oʻqish va sharhlash, ogʻzaki. va oʻqiganlarining yozma taqdimoti.

Oʻqish turlari

Ingliz tilini, shuningdek, boshqa chet tilini oʻrganish jarayonida oʻqish jarayoni ikkita muhim funktsiyaga ega boʻlishi mumkin:

– oʻqish jarayonining oʻzi oʻrganish maqsadi boʻlishi mumkin;

- bu faoliyat boshqa faoliyat turlarini oʻrgatish uchun asos boʻlishi mumkin.

Rivojlangan oʻqish qobiliyati - bu oʻquvchi qanday maqsadni koʻzlayotganiga qarab, oʻqishning barcha turlarini oʻzlashtirish qobiliyatidir.

Oʻqish jarayonida rejalarning quyidagi turlari mavjud:

- mazmunli (matnning mohiyati, talaba oʻqigan narsani tushunish);

- faoliyatga asoslangan (oʻzini oʻqish, masalan - harflar, harf birikmalari va boshqalar).

Oʻqish turlarini quyidagi guruhlarga boʻlish mumkin:

– mazmunni ochish usuli (tahlil, sintez, tarjima);

– shaklda (yakka tartibda, sinfda birgalikda, guruhda, baland ovozda va hokazo);

- maqsadi boʻyicha (tanish, oʻrganish, koʻrish yoki ma'lum narsalarni qidirish). ma `lumot);

- joylashuvga qarab, oʻqish uyda ham, sinfda ham boʻlishi mumkin;

- tashkilot boʻyicha (tayyorlangan, tayyorlanmagan, oʻquv sifatida oʻqish va, albatta, nazorat oʻqishi)

Ingliz tili darslarida talabalarning samarali ishlashi haqida gapirganda, oʻqituvchi, iloji boʻlsa, oʻqishning barcha turlaridan foydalanishi kerak.

Xorijiy ingliz tilidagi usullarning mualliflari, shuningdek, yozma matnlardan foydalanish bilan bogʻliq ma'lum kommunikativ muammolarni hal qilishga yordam beradigan oʻqishning bir nechta turlari va koʻnikmalarini aniqlaydilar:

– Skimming (matnning asosiy mavzusini/gʻoyasini aniqlash);

– Skanerlash (matndagi aniq ma’lumotlarni qidirish);

Chet tili darslarida o‘qishni o‘rgatish tamoyillari

O‘qish - bu faol jarayon. Talaba matn mazmuniga qiziqishi kerak. U matndagi so‘zlarni bilishi, keltirilayotgan dalillarni tushunishi, muallif pozitsiyasiga o‘z munosabatini bildira olishi kerak. Agar bu shartlar bajarilmasa, bu holda o‘qish yuzaki va o‘qilgan matn tez orada unutiladi, deb aytishimiz mumkin.

O‘quvchini qiziqtirishi kerak. Agar talaba matnning qiziqarli mazmuni bilan kasallangan bo‘lsa, u undan kutilganidan ham ko‘proq narsani oladi. Yodlash jarayoni esa faolroq bo‘ladi, ammo bu jarayonni tashkil etish o‘qish jarayonida qo‘llaniladigan o‘quv materialining mazmuni bilan bog‘liq bo‘lishi kerakligiga e'tibor berish kerak. Aynan o‘quvchilarda ijobiy motivatsiyani uyg‘otadigan va chet tilida o‘qishga bo‘lgan ehtiyojni yuzaga keltiradigan potentsialga ega bo‘lgan tarkibdir [Nosonovich, Milrud, 1999: 14].

O‘qituvchi o‘quvchilarni matnning lingvistik hodisalariga emas, balki uning ma'nosiga ham javob berishga undashi kerak. Har bir o‘quvchi matndagi xabarga javob berishi, o‘z tajribasiga mos ravishda munosabati va his-tuyg‘ularini ifodalashi uchun o‘qituvchi shunchaki darsda qulay sharoit yaratishi kerak.

O‘qishning asosiy omili - bashorat qilish va taxmin qilish. Talabalar o‘qituvchi tomonidan matn materiallari bilan ishlashga tayyorlanishi kerak. Qiyinchiliklarni bartaraf etish uchun matn bilan ishlash uchun turli xil rag‘batlantiruvchi materiallarni tayyorlash yaxshi bo‘lar edi. Bular turli xil rasmlar, fotosuratlar, matnning qiziqarli sarlavhasi va oxirida o‘qituvchining og‘zaki bayonotlari bo‘lishi mumkin. Talabalarni matn bilan ishlashga, matnni lingvistik tomondan idrok etishga tayyorlash ham muhimdir.

Vazifalar va mavzularning mosligi. Matn bilan ishlashni tashkil qilishda o‘qituvchi matn uchun turli mashqlar, savol va topshiriqlarni to‘g‘ri tanlashi kerak, shunda ular berilgan muammolarni hal qilishda yordam beradi va o‘quvchilarni o‘qish jarayonida rag‘batlantiradi.

Matn bilan oxirigacha ishlang. Matnda juda ko‘p yangi va tanish so‘zlar, shuningdek, turli xil grammatik hodisalar, nutq shakllari, tezislar va boshqalar mavjud. Bularning barchasini imkon qadar o‘quvchi rivojlanishi uchun ishlatish kerak.

Chet tili darsida matn ustida ishlashning metod va texnikasi o‘quv va nutq faoliyati nutq, yozish va tinglashni o‘rgatishning qiziqarli va samarali asosiga aylanishi uchun o‘qituvchi uchun o‘z o‘quvchilarini matn materiallari bilan to‘g‘ri ishlashga o‘rgatish printsipial jihatdan muhimdir. Shuning uchun ishingizni quyidagi bosqichlarga asoslash muhimdir:

- matndan oldingi;
- matn;
- matndan keyingi.

Matndan oldingi bosqich.

Ushbu bosqichning maqsadi matn bilan dastlabki tanishish uchun nutq vazifasini shakllantirish, talabalar uchun ijobiy motivatsion omil yaratish, til va nutq qiyinchiliklarini kamaytirishdir.

Ushbu bosqichda o‘qish jarayoniga tayyorgarlik ishlari boshlanadi: matn mavzusi, turli tushunchalar bilan tanishish.

Ushbu bosqichda o‘qish jarayoniga tayyorgarlik ishlari boshlanadi: matn mavzusi, matn materialida topilgan turli tushunchalar bilan tanishish. Bundan tashqari, o‘qituvchining o‘quvchilarni qiziqtirishi, ijobiy motivatsiya yaratishi uchun sinfda psixologik qulay muhit yaratishi muhim ahamiyatga ega.

Matn bilan ishlashning ushbu bosqichi talabalarni til birliklarini, turli xil nutq shakllarini ajratish, taklif qilingan vazifada taniy olish va hokazolarni o‘rgatish uchun mo‘ljallangan.

Bu vazifalarda o‘qiladigan matnning leksik-grammatik, struktur-semantik, lingvistik-stilistik va lingvistik-madaniy xususiyatlari hisobga olinadi.

Matndan oldingi bosqichda o‘qituvchi o‘z ishida foydalanishi mumkin:

- "aqliy hujum"
- bashorat qilish;
- matn sarlavhasini o‘qishda paydo bo‘ladigan turli xil tasvirlar;
- matnda ko‘tarilgan masalalar bo‘yicha talabalarning mavjud bilimlarini oshkor qilish;
- savollarga javoblar va boshqalar.

Matnli material bilan ishlashning boshida o‘qituvchi topshiriqni tushunish jarayonini amalga oshirishi va ushbu matn ustida ishlashning muhim nuqtalarini ko‘rsatishga harakat qilishi kerak:

o‘qishdan oldin matnning sarlavhasi va (yoki) tarkibi, matndagi tasvirlar bo‘yicha, ushbu matn materiali qaysi turga (turga) tegishli ekanligini aniqlash (masalan, gazeta maqolasi yoki xat);

muhokama qilinishi mumkin bo‘lgan asosiy belgilar;

talabalardan o‘zlariga ma'lum bo‘lgan so‘zlarni, iboralarni va so‘zlarni topishni va ularning ma'nosini lug‘atsiz taxmin qilishlarini so‘rang va ulardan ushbu material nima haqida bo‘lishi mumkinligi haqidagi savolga javob berishlarini so‘rang (rus tilida va ular o‘rganayotgan tilda) , ular allaqachon ta'kidlagan haqiqatga tayangan holda.

Matn bosqichi

Matn bosqichining maqsadlari: turli til ko‘nikmalari va nutq ko‘nikmalarining rivojlanish darajasini nazorat qilish; tegishli ko‘nikma va malakalarni shakllantirish.

Bu bosqichda asosiy narsa o‘quvchilar nimani o‘qiyotganini tushunishdir. Matnli materialni tushunishni nazorat qilish o‘qish turi (yuqoriga qarang) va o‘quvchilarga berilgan o‘quv va nutq vazifalari bilan chambarchas bog‘liq bo‘lishi kerak.Matnni qayta o‘qish o‘quvchilarga matn tafsilotlarini tushunishga yordam beradi.

Matnli materialni tushunish jarayonini boshqarish va boshqarishda kerakli ma'lumotlarni maqsadli izlash va uni yozib olishni o‘z ichiga olgan vazifalar katta ahamiyatga ega (turli jadvallardan foydalanish: asosiy belgilar, ularning tavsifi va boshqalar). O‘qituvchi bir matnni bir necha marta o‘qish noto‘g‘ri bo‘lishini tushunishi kerak, chunki mazmuni allaqachon ma'lum. Bu faqat talabalarga qo‘shimcha ma'lumot kerak bo‘lganda tegishli bo‘ladi.

Matndan keyingi bosqich

Matndan keyingi bosqichning maqsadi - matn vaziyatidan og‘zaki va yozma nutqda monolog gaplarni qurish ko‘nikma va ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun yordam sifatida foydalanish. Ushbu bosqichdagi mashqlar quyidagi ko‘nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan bo‘lishi kerak:

-reproduktiv (leksik diktantlar yozish, ma'lum bir vazifani to‘g‘ri takrorlash va boshqalar),

-reproduktiv-produktiv (mulohazalarni ifodalash va boshqalar),

-mahsuldor (yozma va og‘zaki til bayonotlari, so‘zlarni tahlil qilish, tildagi turli hodisalarni taqqoslash, xulosa chiqarish qobiliyati va boshqalar).

O‘z-o‘zidan ma'lumki, o‘qituvchi tomonidan qo‘llaniladigan vazifalar o‘qish turiga (ko‘rish, o‘rganish va hokazo) bog‘liq bo‘ladi.

Xulosa

Yuqorida aytilganlarning barchasidan kelib chiqadigan bo‘lsak, chet tili darslarida matnli material bilan ishlash to‘g‘ri tashkil etilganda, o‘quvchilarni etarli darajada rivojlantiradi, o‘rganilayotgan tilga qiziqishni rivojlantiradi, xususan, fanga va umuman o‘qish jarayoniga bo‘lgan qiziqishni oshiradi. .

FOYDALANILGAN MANBA VA ADABIYOTLAR:

1.Zolotova E.Yu. CHET TILI DARSLARIDA MATN BILAN ISHLASH – 2017. – 4-1-son. ;

2. Jukova I.V. Matn ustida ishlash, Maktabalarda chet tili 1998,№1

3. J.Jalolov.- ingliz tilini o‘qitish metodlari - O‘qituvchi nashriyoti Toshkent.

4. URL:https://science-start.ru/ru/article/view?id=696